

RESEARCH PAPERS

from the Department of Social Sciences

Institut for Samfundsvidenskab og Erhvervsøkonomi

Research Paper no. 10/01

**John Maynard Keynes (1883-1946)
Århundredets makroøkonom**

Jesper Jespersen

Roskilde University, Denmark

Research Paper no. 10/01

**John Maynard Keynes (1883-1946)
Århundredets makroøkonom**

Jesper Jespersen

Roskilde University, Denmark

Research Papers from the Department of Social Sciences, Roskilde University, Denmark.

Working paper series

The Department of Social Sciences is one of the largest at Roskilde University with 43 permanent scientific personnel together with several Ph.Ds, and other teaching staff. Most of the academic personnel have a background in economics, political science or sociology. It is a general goal of our department and the rest of Roskilde University to foster interdisciplinary teaching and research. The later can be seen from the four main research lines of the department, namely:

- Changes in the welfare state in a national and international perspective.
- Public organisation and policy analysis.
- Innovation and technology development with special attention to service firms and information technologies.
- Institutions, actors and institutionalisation.

The Research Papers from the Department of Social Sciences are edited by Associate Professor Susana Borrás.

Please note that:

The papers are on a 'work in progress' form, which means that comments and criticisms in the form of feed-back are welcomed. For this purpose, the address(es) of the author(s) is specified on the title page. Readers must also be aware that the material of the working papers might be printed later in journals or other means of scientific publication in a revised version.

© The author(s)

All rights reserved. No part of this working paper may be reprinted or reproduced or utilised in any form or by any electronic, mechanical, or other means, now known or hereafter invented, including photocopying and recording, or in any information storage or retrieval system, without permission in writing from the author(s).

ISSN 1399-1396

Abstract

Keynes satte den makroøkonomiske dagsorden med udgivelsen af *The General Theory* i 1936. Heri påviste han, at den neoklassiske makromodel indeholdt to grundlæggende fejl, der skyldtes antagelsen om: markedsligevægt og fuld forudseenhed. Fejltagelser, der havde bidraget til at fremkalde og uddybe krisen i begyndelsen af 1930erne.

På trods af de teoretiske landvindinger, der blev opnået i 1930erne, så bygger de i dag dominerende makromodeller, de såkaldte *anvendte generelle ligevægtsmodeller* (AGL-modeller), forsat på de oprindelige neoklassiske antagelser blot med nye navne: 1) general ligevægt og 2) rationelle forventninger.

Det egentlige modelmæssige gennembrud for Keynes' makroøkonomiske teori, har vi således stadig til gode.

Keywords: Makroøkonomisk metode, John Maynard Keynes, The General Theory, Effektiv efterspørgsel

Address for correspondence: jesperj@ruc.dk

John Maynard Keynes (1883-1946): Århundredets makroøkonom

By Jesper Jespersen, Roskilde University, Denmark

TABLE OF CONTENTS

Introduction.....	6
The General Theory indeholder en systemanalyse	7
Systemfejl nr. 1	7
Systemfejl nr. 2	8
Keynes analyserede <i>systemfejl</i>	9
a. 'Forkerte' priser og realløn	10
b. 'Forkert' rente.....	11
c. Effektiv efterspørgsel.....	11
d. 'Vore børnebørns økonomiske muligheder'.....	12
Keynes' konklusion.....	13
Litteratur:.....	14

Introduction

Den britiske økonom John Maynard Keynes (1883-46) har det til fælles med bl.a. Adam Smith og Karl Marx, at nogle samfundsforskere har et så stærkt nedvurderende syn på kvaliteten af deres bidrag til den økonomiske teori, at de vælger helt at ignorere dem.

For mig står det således som et paradoks, at da den lange genopbygningskonjunktur, der kendetegnede de første 25 år efter krigens afslutning, var ved at klinge ud, blev Keynes "den moderne makroøkonomiske teoris fader" anset for at være forældet. Begrundelsen herfor angives at være, at Keynes i sit hovedværk fra 1936 *The General Theory of Employment, Interest and Money* ikke havde givet noget direkte svar på inflationsproblemet (i 1970'erne). Det havde han af gode grunde ikke; for 1930'erne var netop karakteriseret ved høj arbejdsløshed bl.a. forårsaget af *faldende* priser. Keynes' kritikere valgte at negligere, at han både i 1923 i kolvandet på inflationsbølgen efter 1. Verdenskrig, i bogen *A Tract on Monetary Reform*, og ved udbruddet af 2. verdenskrig i pamfletten *How to pay for the War*, havde leveret skarpe teoretiske analyser af inflationens årsager og konsekvenser.

Den lange opgangsperiode i Vesteuropa efter 2. Verdenskrig havde stort set været selvkørende skabt af det enorme (gen)investeringsbehov, som krigens ødelæggelser havde efterladt og som delvist blev finansieret af den amerikanske Marshall-hjælp. I den 'gyldne' vækstperiode, var politikernes opgave indskrænket til blot at "finjustere" konjunkturudviklingen via skattestigninger og offentlige budgetoverskud. Den tilsyneladende succes af disse mindre indgreb var politikerne ikke sene til at udlægge som et resultat af **deres** indsats. De legitimerede de øgede offentlige udgifter og de stigende skatter med de nye "keynesianske" teorier, der blev udlagt som udelukkende et spørgsmål om at styre efterspørgslen i samfundet. Opstod der f.eks. en tendens til stigende arbejdsløshed, så skulle der ifølge disse 'pseudo-keynesianske' teorier "blot" hældes mere kul på økonomien via de offentlige budgetter.

Da både inflation og arbejdsløshed så virkeligt satte ind fra midten af 1970'erne, viste det sig ikke at være slet så enkel en sag at bygge bolværk mod den makroøkonomiske ubalance. Socialdemokraterne var i denne periode politisk dominerende og havde regeringsmagten i en række toneangivende vestlige lande (Tyskland, Storbritannien, de nordiske lande). De søgte at fastholde den fulde beskæftigelse ved en massiv pengeudpumpning over de offentlige budgetter i "Keynes' navn". Det mislykkedes som bekendt.

Både højre- og venstrefløjen af det politiske spekter forviste efterfølgende Keynes til skammekrogen. 1970'ernes og 1980'ernes økonomiske kriser, domineret af høj inflation, valutasystemets sammenbrud og stigende arbejdsløshed blev stort set alle søgt forklaret ved en overdreven "keynesiansk" politik. Hermed svandt også idéen om, at efterspørgselsstyring overhovedet kunne bruges til sikring af den "fulde" beskæftigelse.

Dette udviklingsforløb er en del af baggrunden for, at der i dag fortsat sættes lighedstegn mellem en Keynes-inspireret økonomisk politik og en "uansvarlig" omgang med de offentlige finanser. Hvilket bl.a. den (forhenværende) tyske finansminister Oskar Lafontaine fik at føle, da han kom for skade at nævne, at han var inspireret af Keynes.

Men for kritikerne af den keynesianske makroteori og navnlig af dens konklusion om, at en aktiv økonomisk politik er nødvendig, når efterspørgslen svigter, var den stigende inflation et tilstrækkeligt argument til at lægge afstand til hele makroteorien. Først kritiserede monetaristerne, at Keynes havde fastholdt den marshallianske pristeori: at priserne bliver bestemt af de marginale omkostninger, hvilket vil sige af det nominelle lønniveau. Monetaristerne (Milton Friedman m.fl.) ønskede at genoplive *kvantitetsteorien*, hvor prisniveauet er bestemt af den eksogent givne pengemængde. Denne kritik blev hurtigt fulgt op af nyklassikernes (Robert Lucas m.fl.) efterlysning af et rationelt mikroøkonomisk fundament for makroteorien suppleret med en rationel forventningsdannelse.

En kritik, der lykkedes i en sådan grad, at Keynes' oprindelige bidrag røg ud af stort set alle lærebøger. Keynes-modellen fremstilles i dag som en variant af den oprindelige neoklassiske makromodel, hvor det blot antages, at lønniveauet er uflexibelt og forårsager den vedvarende arbejdsløshed. I denne makromodel kan økonomisk politik kun midlertidigt – om overhovedet - mindske arbejdsløsheden; hvorimod ekspansiv finans- eller pengepolitik vil sætte sig varige spor i form af (en forstærket) inflation.

The General Theory indeholder en systemanalyse

Nu forholder det sig faktisk således, at i Keynes' originale økonomiske teorier må man lede forgæves efter en anbefaling af at benytte offentlige budgetunderskud, som et redskab til regulering af konjunkturudviklingen. Kikker man i hovedværket, er der siger og skriver ét kapitel ud af bogens 24, der overhovedet omhandler konjunkturregulering, og hvor det anbefalede middel er styring af de *private* investeringer via pengepolitikken. Kun i de tilfælde, hvor pengepolitikken er blokeret af enten den pengepolitiske ledelse eller af spekulation, kan det komme på tale at benytte finanspolitikken.

De øvrige 23 kapitler af bogen er en teoretisk analyse af, hvorledes det kapitalistiske *markedsystem* fungerer. Det er en beskrivelse af hvilke mekanismer, der bestemmer beskæftigelsen i en markedsbaseret økonomi med **decentral** besluningsstruktur baseret på privat ejendomsret. Keynes havde derfor ikke en generel antagelse om et stift lønniveau, tværtimod er han meget omhyggelig med at beskrive konsekvenserne af såvel variable som fuldt fleksible lønninger og konsekvenserne heraf, ikke mindst for forventningsdannelsen.

Systemfejl nr. 1

Keynes er i General Theory først og fremmest systemanalytiker. Det er modstillingen af på den ene side den decentrale markeds-mæssige organisering af samfundsøkonomien og så på den anden side behovet for **makro**økonomisk balance i form af fuld beskæftigelse, lav inflation, betalingsbalanceligevægt, der er i centrum for hans analyse.

Her var det, at Keynes' analyse lagde en ny dimension til datidens økonomiske doktriner. Han tog afsæt i den for så vidt simple konstatering, at "laissez-faire" politikken har som forudsætning, at prissystemet under ideelle forhold ville kunne fungere perfekt på alle markeder. Eller sagt med andre ord, at der rent faktisk hersker en lærebogslignende **fuldkommen konkurrence** i hele økonomien. Altså, at ingen virksomhed, organisation eller institution er så dominerende, at den kan øve en direkte indflydelse på prisudviklingen. At det ikke forholder sig således i praksis turde være åbenbart.

Vi har her at gøre med det fænomen, der kunne kaldes markedsøkonomiens **systemfejl nr.1**. Idéen om, at der skulle kunne herske fuldkommen konkurrence er en illusion, som både Smith og Marx empirisk havde afvist bl.a. på grund af den private ejendomsret til produktionsmidler (jord og maskiner).

Systemfejl nr.1, fraværet af fuldkommen konkurrence på alle markeder, har efterfølgende resulteret i en række nye forskningsresultater til forståelse af, hvorledes markeder (bl.a. arbejdsmarkedet) rent faktisk fungerer i moderne samfundsøkonomier. Dette arbejde har dog endnu ikke sat sig afgørende spor i AGL-modellerne.

Systemfejl nr. 2

Men af endnu større teoretisk betydning, så bygger de neoklassiske AGL-modeller udover forudsætningen om det perfekt fungerende markedssystem også på antagelsen om, at alle, husholdninger, virksomheder og hvem der i øvrigt opererer på markederne, har fuld information om det økonomiske systems generelle ligevægt. Det der i dagens fagiagon sammenfattes ved begrebet *rationelle forventninger*. Det forhold, at alle aktører inden for modellens rammer kender samtlige priser, beskæftigelses- og produktionsmuligheder i dag og i fremtiden. Det turde være lige så åbenbart, at ingen markedsdeltager i praksis kan besidde en sådan viden, uanset om økonomien i øvrigt måtte være karakteriseret ved 'fuldkommen konkurrence'. Selv nok så velfungerende markedsmekanismer på mikroniveau kan ikke tilvejebringe den nødvendige forhånds-information, der skal til for at sikre, at **makro**efterspørgslen netop vil matche **makro**udbudet ved fuld beskæftigelse. Det er den neoklassiske makromodels **systemfejl nr.2**.

Keynes' s bidrag til den økonomiske videnskab er påpejningen af, at selvom der måtte blive etableret fuldkommen konkurrence på alle markeder, altså at systemfejl nr.1 blev overvundet.¹, så ville der fortsat mangle en 'mekanisme', der sikrer, at de decentrale, mikrobaserede beslutninger vil matche hinanden på makroniveau. Markedsøkonomien risikerer, hvis den bliver overladt til sig selv, som det netop var tilfældet i 1930'erne (og som det atter har været tilfældet i mange EU-lande i 1980'erne og 1990'erne), at havne i en fastlåst tilstand med betydelig arbejdsløshed, hvor markedskræfterne er lammede af forkerte (makro)prissignaler. Lige så effektivt markedsmekanismen kan fungere på de enkelte delmarkeder, lige så ubehjælpssomme vil markedskræfterne være med hensyn til koordination af priserne på makroplan.

Systemfejl nr. 2 har naturligvis størst betydning for prisdannelsen på de "store" markeder (arbejds-, kapital-, valuta- og boligmarkedet), fordi de "forkerte" priser giver "falske" signaler til mange markedsdeltagere, hvilket netop på disse markeder får særligt vidtrækkende **makro**økonomisk konsekvenser. På arbejdsmarkedet kan ændringer i pengelønnen **ikke** umiddelbart sikre ligevægt mellem udbud og efterspørgsel af arbejdskraft; for et fald i (real)lønnen sikrer ikke automatisk at den effektive efterspørgsel efter varer og tjenester øges - snarere tværtimod. På kapitalmarkedet kan renten heller **ikke** sikre ligevægt mellem reale investeringer og finansiell opsparing i den private sektor. Valutakursen sikrer ikke ligevægt på betalingsbalancens løbende poster (import og eksport af varer og tjenester) osv., osv.

¹ Et teoretisk spørgsmål, som de oprindelige neoklassiske økonomer (bl.a. Keynes' Cambridge-kollega A.C.Pigou) var og de moderne nykeynesianere (bl.a. Rudiger Dornbusch, Stanley Fischer og Gregory Mankiw) fortsat stadig er meget optaget af. (Betegnelsen *nykeynesianere* er ikke en fejlskrivning. Således benævnes de, da træghed i løntilpasningen skaber et (midlertidigt) rum for finanspolitiske tiltag.)

Keynes' analyse afdækkede den vidtrækkende betydning af disse to – i forhold til virkeligheden - bristede antagelser, som den neoklassiske makromodel byggede på. Det måtte indebære, efter Keynes' mening, at "Laissez-faire"-politik havde spillet fallit². De to "systemfejl" implicerer, at markedsbaserede økonomier ikke er selvregulerende, navnlig ikke på **makroniveau**. Prissystemet kan derfor ikke – i dobbelt forstand - på egen hånd klare koordinationen af de samlede økonomiske aktiviteter, så fuld beskæftigelse kan sikres.

Denne konklusion udelukker på den anden side ikke, at markedsøkonomier i perioder kan udvise en form for makroøkonomisk balance, således som det stort set var tilfældet i de første par årtier efter 2. verdenskrig – og i USA i 2. halvdel af 1990'erne. At denne tilstand skulle kunne vare evigt, ville dog, ifølge Keynes, være meget lidt sandsynligt. Overlades markedsøkonomien til sig selv er der langt snarere en risiko for, at økonomien gang på gang vil køre fast med høj arbejdsløshed, som den ikke ved egen kraft kan trække sig fri af. Omvendt vil økonomien også kunne havne i en situation med vedvarende overefterspørgsel og tendens til kraftig inflation, som det var tilfældet i slutningen af 1960'erne. I begge situationer vil markedsøkonomien have brug for en "hjælpende" hånd til at skabe makroøkonomisk balance.

Selvom man bør være meget forsigtig med ukritisk at overføre teorier, der er mere end 50 år gamle til den aktuelle situation, så synes de ovenfor nævnte systemfejl i høj grad stadig at gøre sig gældende. Man kan faktisk hævde, at i takt med stigningen i arbejdsdeling, specialisering og øget international handel er konsekvenserne af begge systemfejl blevet endnu mere vidtrækkende, end de var for 60 år siden. Ingen vil i dag med rimelighed kunne hævde, at den måde markederne fungerer på blot tilnærmelsesvist minder om "fuldkommen konkurrence", selvom det tilstræbes både internationalt (inden for WTO) og regionalt (ved bl.a. EU-kommissionens til tider heroiske indsats for at komme de værste monopoliseringstendenser til livs) gennem øget afregulering og liberalisering. En udvikling, der dog aldrig vil kunne afhjælpe systemfejl nr. 2, hvorfor den i sidste ende i stedet i stedet kan bidrage til en **destabilisering** af hele verdensøkonomien.

Keynes analyserede systemfejl

Det, Keynes satte fokus på, var med andre ord **ikke** en analyse af de uundgåelige, men mindre konjunkturbevægelser. Det var slet ikke en økonomisk politik, der mindede om 1960'ernes "fine-tunings"-politik, der var indeholdt i hans hovedværk fra 1936, men derimod en diskussion af de iboende systemfejl. Ikke mindst i lyset af krisen i 1930'erne var det blevet åbenbart, at systemfejl nr. 2 spillede en langt større rolle, end det hidtil havde været antaget i den økonomiske litteratur. Heraf fulgte den helt afgørende konklusion, at markedssystemet ikke er selvregulerende. En konklusion der, som nævnt, er uafhængig af omfanget og karakteren af systemfejl nr.1. For selv om det virkelig skulle lykkes for WTO og EU-kommissionen at perfektionere alle markeder - herunder arbejdsmarkedet, så ville den manglende makroøkonomiske balance blot resultere i, at risikoen for større fluktuationer i både opad- og nedadgående retning i priser og lønninger blev forstærket. Dette var faktisk en del af problemet i 1920'erne og 1930'ernes England, at priser og lønninger først steg dramatisk, for dernæst at udvise et langstrakt forløb med faldende priser. Her så Keynes organisationerne på

² Jfr. at Keynes allerede i 1926 havde foregrebet denne konklusion i sit essay *The End of Laissez-Faire*.

arbejdsmarkedet som et muligt bolværk, der i det mindste kunne lægge en dæmper på disse løn- og prisbevægelser i såvel opad- som nedadgående retning. En styrkelse af de "blinde" markeds kræfter ville derimod blot have forstærket tendenserne til fortsat deflation (eller fortsat inflation).

Denne konklusion bragte ham i skarp opposition til den i mellemkrigstiden herskende visdom på "økonombjerget", hvor der nærmedes en klippefast tro på, at markedssystemet - også makroøkonomisk betragtet - var *selvregulerende*, og at den eneste rigtige økonomiske politik – bortset fra lidt udjævning af konjunkturbevægelser - derfor måtte være en "Laissez-faire" politik. Ethvert politisk indgreb ville, ifølge den ortodokse teoriopfattelse, indebære en risiko for, at markedsøkonomiens selvjusterende mekanismer blev hindret i at fungere.

Det er på denne baggrund, at Keynes i 1930'erne ser staten som en mulig stabiliserende faktor i det makroøkonomiske system. Dette udelukker naturligvis ikke, at staten, hvis den ikke har forstået karakteren af systemfejl 2, kan føre en fejlagtig økonomisk politik, der blot yderligere destabiliserer udviklingen. Det var jo indførelsen af guldreden og kravet om permanent budgetbalance (the Treasury View), der øvede en direkte og skadelig indflydelse på krisens omfang i 1930'erne.

Det tog Keynes mere end 15 år teoretisk at gennemarbejde analysen af det økonomiske system så grundigt, at han kunne nå til denne helt afgørende forståelse af markedsøkonomiens muligheder og begrænsninger. Han skrev igennem disse 17 år noget der vel nærmest kan karakteriseres som en føljeton - begyndende i 1919 med "the Economic Consequences of the Peace" afsluttende i 1936 med "The General Theory of Employment, Interest and Money".

a. 'Forkerte' priser og realløn

Første verdenskrig og den umiddelbart efterfølgende periode med store prisstigninger og efterfølgende langstrakte prisfald fik Keynes til at sætte fokus på prisdannelsen. I 1923 drog han den konklusion, at næst efter deflation (prisfald), så er inflation samfundets værste svøbe. Værdier og indkomster bliver omfordelt på en helt arbitrær og uretfærdig måde. Han vendte sig især imod den tilfældighed og uforudsigelighed, der karakteriserer perioder med deflation eller inflation. Deflation sætter samfundet i stå og skaber arbejdsløshed. Inflation skaber kunstigt oppustede værdier, ruinerer middelklassen og destabiliserer samfundet. Det er ineffektivt, det er uretfærdigt, og det skaber arbejdsløshed.

På baggrund af prisstigningerne under og efter 1. verdenskrig argumenterede Keynes således stærkt imod overvurderingen af pundet i forbindelse med genetableringen af guldstandardens i 1925, fordi det efterfølgende ville sætte gang i en deflationsproces. Han hilste derfor sammenbruddet af valutasystemet i 1931 velkomment og så det som en mulig måde, hvorpå den fortsatte deflation kunne brydes. På den anden side advarede han allerede i de sidste år af 2. verdenskrig imod risikoen for en gentagelse af prisboom'et fra perioden kort efter 1. verdenskrig. Inflation kan kun hindres gennem lønmoderation og lønpolitik, derfor er arbejdsmarkedets organisationer vigtige for opnåelse af en stabilisering af stigningstakten i pengelønsniveauet. Dette kræver dog, at organisationerne vedkender sig deres makroøkonomiske ansvar, hvilket i så fald ville bidrage til en reduktion af systemfejl 2.

b. 'Forkert' rente

I Keynes' andet hovedværk ("A Treatise on Money") fra 1930 analyseres de finansielle markeders makroøkonomisk fejlfunktion. Ifølge de klassiske lærebøger vil ændringer i renten sikre ligevægt mellem opsparing og investering i den private sektor; men det gør den ikke nødvendigvis. For renten er afkastet af **finansielle** fordringer, der i praksis har en usikker relation til afkastet på **reale** investeringer (i bygninger, maskiner og miljøforbedringer). Specielt når der er tale om statsobligationer, så er forbindelsen mellem opsparing og investering helt overskåret. Problemet er, siger Keynes, at aktie- og obligationskurserne og dermed renten bestemmes på børsen i et casinoagtigt spil, hvor det er forventningerne til kursen i morgen, eller - når spekulanterne træffer rigtigt langsigtede beslutninger - til kursen om måske et halvt år, der over den afgørende indflydelse på renteutviklingen. Derimod er afkastet af de bagvedliggende reale investeringer med en økonomisk levetid på 10, 20 eller måske 30 år uden nævneværdig betydning, når beslutninger skal træffes om køb og salg af aktier, obligationer og valuta. De daglige køb og salg af værdipapirer er i alt for høj grad bestemt af udsigten til nogle hurtige, ofte kortsigtede gevinster, som gennemføres, hævdede Keynes, uden nævneværdig skelen til de langsigtede økonomiske perspektiver. Spekulanterne handler med god grund således, fordi *we simply do not know*, hvad der vil ske på så langt sigt – de handler med andre ord ud fra den rigtige erkendelse, at systemfejl 2 er et uomgængeligt makroøkonomisk vilkår.

Den finansielle rente driver med andre ord af sted *uden et realøkonomiske anker*, hvorfor den i perioder kan være enten alt for høj eller alt for lav til at skabe realøkonomisk balance. I *A Treatise on Money* fra 1930 analyserede Keynes denne finansielle systemfejl, der øvede afgørende indflydelse på renteutviklingen.

c. Effektiv efterspørgsel

Men det er først i det egentlige hovedværk fra 1936, at det lykkedes ham at påvise, hvorfor arbejdsløshedens årsager skal søges i det forhold, at opsparingstilbøjeligheden i den private sektor overstiger investeringslysten, jfr. Jespersen(1998). Det er påvisningen af sammenhængen mellem makromarkedene, der er det afgørende nye. Det forhold, at den 'forkerte' finansielle rente kan fastholde arbejdsmarkedet i langvarig arbejdsløshed på grund af svigtende *effektiv efterspørgsel* var en teoretisk landvinding. Et eksempel på betydningen af *systemfejl nr. 2*: For når renten bestemmes af markedskræfterne i den finansielle sektor, så er der ingen prismekanisme, der sikrer, at investeringerne bliver store nok til at matche opsparingen ved fuld beskæftigelse. Keynes argumenterede i "The General Theory of Employment, Interest and Money - bemærk titlen! – således i stærke vendinger for, at Bank of England i arbejdsløshedsperioder mere aktivt burde søge at få renteniveauet sænket. Også dengang havde Bank of England en uafhængig status, hvorfor forsøget med at overtale banken til at sænke renten mislykkedes. Parallellen til i dag er snublende nær, hvor det er Den europæiske Centralbank, der hindrer markedsrenten i at falde og som på grund af sin uafhængige status er uimodtagelig for **real**økonomiske argumenter. Den stirrer blot på inflationstallene, som den ifølge Maastricht-traktaten er forpligtet til.

Hermed er den teoretiske og politiske baggrund ridset op for, hvorfor Keynes i midten af 1930'erne drog den konklusion, at *hvis* prisfaldstendenserne ikke kunne brydes, og *hvis* realrenten ikke faldt, *så* måtte staten mere direkte udfylde det efterspørgselslul, som overopsparingen i den private sektor efterlod, og som var hovedårsagen til den

store arbejdsløshed. Efterspørgslen efter varer og tjenester var åbenbart for lille til at absorbere udbudet af arbejdskraft (der dengang i langt højere grad end i dag helt overvejende bestod af ufaglært arbejdskraft). I denne situation er det, at Keynes uden tøven anbefalede øgede offentlige investeringer i boliger, infrastruktur, skoler, kulturinstitutioner, som det engelske samfund i høj grad manglede i 1930'erne. I mellemkrigstiden var det den neoklassiske teori og det deraf afledte *Treasury View* vedrørende offentlig budgetbalance, der holdt Labour regeringen i Storbritannien tilbage.

Det er Keynes' fortjeneste at have påvist, at når markedssystemet nu engang er fejlbehæftet, og den private sektor derfor i perioder ikke er i stand til at omsætte opsparingen til reale *investeringer*, så må staten træde til for at bringe de ledige hænder og maskiner i anvendelse. En politik som den sunde fornuft og den politiske nødvendighed dog selv havde fremtvunget i 1930'erne under Roosevelts "New Deal"-politik, men som måtte vente til 1936 med at få et økonomisk teoretisk underlag.

d. 'Vore børnebørns økonomiske muligheder'

Lad mig som en anden aktuel kommentar tilføje, at tilbage i mellemkrigstiden, hvor Keynes skrev, var det tilfredsstillelsen af de materielle behov, som stod i centrum for den økonomiske diskussion. Ikke mange økonomer skænkede ressource- og miljøproblemerne en tanke midt i 1930'ernes armod. For dem var det en ny og vigtig erkendelse, at markedssystemet havde disse iboende *systemfejl*, hvis overvindelse stillede krav om en aktiv økonomisk politik. Som nævnt var det prisen på arbejdskraft, kapital og valuta, det især var galt med.

I de mellemliggende 60 år har det med stadig større styrke vist sig, at ressource- og forureningssiden også lider under disse systemfejl. Der er intet i markedssystemet, der vil kunne tilsikre, at forureningen bliver holdt i ave, eller at forbruget af de udtømmelige ressourcer ikke overskrider et bæredygtigt niveau. På forureningssiden er der ganske enkelt slet ikke nogen markedspris. Det er først, når det offentlige direkte indfører en forureningsafgift, at disse forhold overhovedet over indflydelse på den økonomiske udvikling. På ressourcesiden lider prisdannelsen af de samme skavanker som på den finansielle sektor bl.a. præget af en alt for kort tidshorisont. En høj rente fører ligefrem til rovdrift på naturkapitalen.

Anvendelsen af arbejdskraft er ligeledes påvirket af forholdet mellem arbejdsløn og prisen på naturressourcerne. Er der arbejdsløshed, så kan det tages som et udtryk for, at arbejdskraften relativt er for dyr i forhold til især energien. Hvis prisen på energi (og andre udtømmelige ressourcer) blev forøget, så ville produktionsprocessen blive mere arbejdsintensiv. Også her er markedssystemet ramt af *systemfejl 2*: Der er ingen mekanisme, der tilsikrer, at de relative faktorpriser (løn, rente, valutakurs og energipriser) af sig selv skaber fuld beskæftigelse endsige sikrer en bæredygtig udvikling.

Her er det som nævnt, at Keynes' analyser begrundet, hvorfor det er nødvendigt med en overordnet statslig regulering. Ændrede relative priser gennem afgifter (og subsidier) kombineret med offentlige investeringer kan fremme en bæredygtig udvikling.

Der foreligger naturligvis ikke nogen sikkerhed for, at det politiske system kan forhindre "government failures" eller "bureaucratic failures". Men det i denne

sammenhæng afgørende er påvisningen af, at det politiske system har en i hvert fald teoretisk mulighed for at føre en velfærdsforøgende politik, fordi markedsorienterede økonomier lider af de to nævnte systemfejl.

Keynes' konklusion

Keynes konkluderede sin analyse fra 1936 netop med at konstatere, at "den afgørende fejl ved det økonomiske system, som omgiver os, er dets manglende evne til at sikre fuld beskæftigelse og dets tilfældige og ulige fordeling af formuer og indkomst". Derfor afviser han "Laissez-faire" politikken; for den kan ikke opfylde de tre hovedkrav, som han stiller til det økonomiske system, at det skal sikre: 1) effektivitet, 2) social retfærdighed og 3) individuel frihed. Han anbefalede **ikke** de overordnede statslige indgreb af lyst; men som en nødvendighed, hvis det markedsorienterede økonomiske system fortsat skulle fungere nogenlunde effektivt, samtidig med at den individuelle frihed, som markedssystemet også åbner mulighed for, kunne bevares. "He was the last of the great English Liberals", som Robert Skidelsky skriver i indledningen til sin meget læseværdige biografi.

Litteratur:

Der er efterhånden en meget righoldig litteratur om, hvad Keynes har sagt og ment igennem de 40 år, han fungerede som aktiv økonom.

Det efter min mening mest oplysende og autoritative værk, er historikeren, Robert Skidelsky's Keynes-biografi:

Vol. I: "Hopes Betrayed- 1883-1920", London, 1984

Vol. II "John Maynard Keynes - the Economist as Saviour, 1920-37", Macmillan, London, 1992.

Vol. III "Fighting for Britain – 1937-46", Macmillan, London, 2000

På dansk er der ikke skrevet så voldsomt meget.

Niels Henrik Topps disputats fra 1986, *Udviklingen i de finanspolitiske idéer i Danmark 1930-45*, DJØFs Forlag, beskriver, hvorledes Keynes' teorier havde svært ved at blive omsat til praktisk økonomisk politik i Danmark.

Jeg har skrevet to opslag om *Keynes* og *Keynesianske teori* til Det danske Nationalleksikon og en artikel i *Økonomi og Politik*, årg. 1998, *Keynes havde noget nyt at sige om pengeløn og budgetbalance i The General Theory*, 71. årg. nr.2, s.3-11

Ligesom jeg i min lærebog *Introduktion til makroøkonomiske teori* har givet en grafisk fremstilling af, hvilke konsekvenser systemfejl nr. 2 har for den makroøkonomiske analyse af arbejdsløshedens årsager.

RESEARCH PAPERS from the Department of Social Science

To obtain a copy:

The papers can be downloaded free from the following address:

<http://www.ssc.ruc.dk/>

Paper-ready copies can also be obtained at a price of 40 DKK

Request and order for paper-ready copies can be made to the following address:

Secretary Janni Villadsen

Department of Social Sciences

Roskilde University

P.O box 260

4000 Roskilde

Phone +45 4674 2597

Fax + 45 4674 3080

Research Paper no. 1/99

Jesper Jespersen, Jørgen Birk Mortensen and Rasmus Rummel:
Bæredygtig energianvendelse og økonomisk vækst 'Hvad skal der til? – Hvad koster det? '
Nogle konsekvensberegninger gennemført ved hjælp af Makro og miljømodellerne Adam og Emma.

Research Paper no. 2/99

Jakob Torfing:
Velfærdstatens ideologisering

Research Paper no. 3/99

Eva Sørensen:
Democratic governance and the changing role of users of public services

Research Paper no. 4/99

Gunnar Skogmar:
The United States, Euratom and European Integration 1955-1957.

Research Paper no. 5/99

Peter Bogason:
Public Administration and the Unspeakable:
American Postmodernism as an Academic Trail of the 1990s.

Research Paper no. 6/99

Susana Borrás
The Cognitive Turn(s) in EU Studies

Research Paper no. 7/99

Helle Sundgaard Andersen, Lotte Jensen, Birgit Jæger, Karina Sehested, Eva Sørensen

Roles in transition! Politicians and Administrators between hierarchy and network.

Research Paper no. 8/99

Catharina Juul Kristensen & Søren Vøxted

Hvorfor tager faglærte ufaglært arbejde?

Research Paper no. 1/00

Birgit Jæger
SCOT in Action

Research Paper no. 2/00

Leopold Galicki
Det Sociologiske Værksted

Research Paper no. 3/00

Anders Mathiesen
Nyliberalismen – og de 'stærke' ledere

Research Paper no. 4/00

Eva Sørensen & Jacob Torfing
Kompetenceudvikling i Danmark

Research Paper no. 5/00

Susana Borrás
Science, technology and innovation in European Politics

Research Paper no. 6/00

Lars A. Engberg
Social housing in Denmark

Research Paper no. 7/00

John Andersen
Køn, klasse og ligestilling

Research Paper no. 8/00

Anne Reff Pedersen, Svend Bayer og Nina Middelboe

En præsentation af KIT
- At arbejde med kvalitative interview via lyd

Research Paper no. 9/00

Povl A. Hansen och Göran Serin
Industrins teknologistruktur i Öresundsregionen

Research Paper no 10/00

Jesper Jespersen
ØMUéns politiske økonomi

Research Paper no 11/00

Jesper Jespersen
Makroøkonomisk teori og ØMUén

Research Paper no 12/00

Lars Fuglsang
Three perspectives in science, technology and society studies (STS) in the policy context

Research Paper no 13/00

Jacob Torfing
Velfærdsstatens diskursivitet

Research Paper no 14/00

Christel Stormhøj
Feminist politics after poststructuralism

Research Paper no 15/00

Anders Chr. Hansen
Critical Assumptions in Estimation
of Non-Renewable Resource Capital
Consumption

Research Paper no 16/00

Anders Chr. Hansen
Environmental Kuznets Curves and
some Danish Experiences

Research Paper no 17/00

Ada Scupola
Marketing In the Electronic
Marketplace: A Complementarity
Approach

Research Paper no 18/00

Povl A. Hansen & Göran Serin
Lavteknologiske produktioner,
materialer, innovationer og
konkurrenceevne.
- eksempler fra den danske
metalemballageindustri

Research Paper no 1/01

Karina Sehested
Investigating urban governance -
from the perspectives of policy
networks, democracy and planning

Research Paper no 2/01

Sven R. Larsson
Price stickiness and consumption
hedging

Research Paper no 3/01

Helle S. Andersen
What role does trust play in networks
steering?

Research Paper no 4/01

John Andersen
From Urban Movement to
negotiated Entrepreneurialism.

Research Paper no 5/01

Hans Aage
Transition til Demokrati og velstand

Research Paper no 6/01

John Andersen & Lars Bohn
Kgs. Enghave - by, beboere og trafik

Research Paper no 7/01

Bent Greve
Labour Market Issues in the
European Community

Research Paper no 8/01

Anders Chr. Hansen
Den grønne budgetreform i
Danmark

Research Paper no 9/01

Torben Dyrberg
Foucault's overarching concept of
power as governmentality